

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Değerlendirme Notu

DN – EKONOMİ/18-016 Mart 2018

Hazırlayan: Mustafa SÖNMEZ

Şeker Özelleştirmeye Acı Muhalefet

Yaklaşık 15 yıldır ülkeyi yöneten Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) birkaç yıldır maliye bakanı koltuğunda oturan Naci Ağbal bundan bir buçuk yıl kadar önce, yani 20 Eylül 2016'da bir Orta Anadolu ilinde, şöyle konuşmuştu: “Şeker sektörünün özelleştirilmesi, özelleştirme programında olan birçok şirketin özelleştirilmesinden çok farklı. Benim kanaatim bu... Yani TÜPRAŞ'ı özelleştirebilirsiniz, orada bir şirket var. Mega bir üretim fabrika ortamı var. Onun altında tarım üreticisi yok. Türk Telekom'u özelleştirebilirsiniz ama iş, şeker fabrikalarının özelleştirilmesine geldi mi, bunun için 40 kereden fazla memiz lazım.”

Mevcut Durum

Bu sözlerin üstünden çok geçmedi, 40 kez düşünülümün bilinmezama 20 Şubat 2018'de Bakanlık başkanı ÖZelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) tamamına sahip olduğu özelleştirme portföyündeki Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye (Türkşeker) ait bazı fabrikaları özelleştireceğini nişaretini verdi. ÖİB'in portföyündeki varlıklar şeker sektöründeki 25 fabrikadan oluşuyor.

Dünya Gıda Örgütü (FAO) verilerine göre Türkiye dünya şeker pancarı üretiminde yüzde 7'lik pay ile ABD, Fransa, Almanya, Rusya ve Ukrayna'nın ardından altıncı sıradayla yer alıyor. Pancardan şeker üretimi yıllık 2,6 milyon ton dolayında. Bunun yarısını Pankobirlik'e bağlı kooperatif fabrikaları, yarısını da Türkşeker üretiyor.

ÖİB özelleştirme duyurusunda elindeki 25 fabrikadan 14'ünün satış yoluyla özelleştireceğini, teklifleri 3 ila 18 Nisan arasında alacağını ilan etti. Çoğu Doğu ve Orta Anadolu'nun görece yoksullarında olan şeker fabrikalarının satışa çıkarılması b aşta bölgedeki yurttaşlar, şeker pancarı üreticileri, fabrika çalışanları, onların sendikaları,

pancardan üretilen şekerden mahrum kalaraksağılsız şeker tüketme riski olan önemli bir tüketici kesimivemuhalefet partilerinden tepki gördü. Tepkinin dozunun artması ihtimali yüksek görünüyor.

Konunun Gelişimi

Aslında, kamudaki şeker fabrikaları 2000 yılında özelleştirmek kapsamına alınmış fakat program girişleri 2008'i bulmuştu. Yine de aradan neredeyse 10 yıl geçmesine rağmen çeşitli sektörlerden yaklaşık 70 milyar dolarlık varlıkların satılması karşın şeker sırası gelmemişti.

Bunun nedeni sektörün sanayi-tarım ile ilgiliileri-geri bağlantılarından, çok farklı kesimleri etkileme potansiyelinden, daha şeker gibi temel bir besinde özelleştirmesinin yaşanabilecek risklere duyulacak tepkilerden kaynaklanıyordu.

Özelleştirilmek istenen fabrikaların profillerinin çeşitlilik göstermesi de bir başka sorunun alanıydı. Şeker fabrikalarının ilk kuruluşu Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında yapılmış ve şeker, 1934'te hayatı geçiren Birinci Sanayi Planı'nın "üç beyazlar" diye adlandırılan, ham maddeyle dayalı ithal kameci sanayileşmenin insa ayaklarından biriydi. Şeker pancar ekimini ve şeker üretimini özendirilen planın diğer iki beyazı, buğday (un) ve pamuk (tekstil) idi.

Kurulan ilk fabrikalar Kırklareli-Alpullu, Uşak, Eskişehir ve Tokat-Turhal şeker fabrikaları pancar üretiminin verimli olduğu rantabl tesislerdi. Ancak zamanla şeker fabrikası, az gelişmiş iller sanayi, kalkınma götürmenin aracı olarak düşünülmedi. Sonuçta şeker sanayiinde ikili yapı oluştu. Birtaraf tarantabl çalışan şeker fabrikaları ötetaraf şeker pancar ekimi yetersiz, verim düşük, kârda çok buldukları bölgeye iş, aş, sosyal fayda sağlaması ön planda tutulan az gelişmiş il fabrikaları.

Değerlendirme Notları

Kısa adı Pankobirlik olan kooperatif çatısı altında çok başarılı şekilde işleyen ve örnek modeller arasında gösterilen şeker fabrikaları, gerekli ilgi gösterildiği takdirde bir bütün olarak Türk şeker'in ekonomiyeye yüklenmeden kamumülkiyetinde verimli işletmeler olarak gelebileceğini gösteriyor.

Ancak bir çok kamu raporuna da yansdığı gibi sektöre 2000 yılından buyana sürdürülebilir yapı oluşturulması için gerekli yenileme, modernizasyon, otomasyon yatırımları yapılmadı. Bununla birlikte 25 fabrikanın gelir bilançoları konsolide edildiğinde büyük kârlar sağlama da bir bütün olarak zarardan bir yapısı söz konusu değil.

AKP iktidarı özellikle son iki yıldır kamu maliyesinde açıklar vermeye başladı. Yeni özelleştirme gelirlerinden daha çok ihtiyaç duydukları çalınan kamu ya ait ars ve binaların yanısıra

abu “40 keredüşünülmesi” gerekensektörü de özelleştirmehedefinekattive ilk elde 14 fabrikayısatışaçıkardı. Türkşeker’inözelleştirilmekararisektördeki birçokaktörülilendiriyorveTürkiye’ninbesindengesini, alışkanlıklarınıönemlişekildededeğiştirebilir.

Enbüyük kaygılardanbirişekerfabrikalarınınözelleştirildiktensonrakisüreçtekapatılmaya da devredışı bırakılmama ihtimali. Bu endişelere yönelik verilen somut örneklerden bir tanesi Tokat Sigara Fabrikası’nda yaşanan süreç. Özelleştirildikten bir yıl sonrakapatılan Tokat Sigara Fabrikası için de beş yıl çalıştırılması şartı konduğu ancak fabrikanın bir yıl zordayandığı hatırlatılıyor. 14 şeker fabrikası özelleştirildikten sonra beş yıl üretim yapacak diyemadde olsa bile altıncı yılda özelsektör “zarar ediyorum ve artık şeker üretemiyorum” diyebilecek.

Fabrikalarında devredışı kalma olasılığının ardından pazarda payının artma ihtimali olan ve insans sağlığı açısından kaygı yaratan nişastabazlı şeker de zincirin bir diğeri endişe unsuru. Eski Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi 24. Dönem Ankara Milletvekili Gökhan Günaydın risklere şöyle diyor: “Nişastabazlı şeker üreten fabrikaların sırdan şeker ürettikleri Türkiye’de mısırın üretiminde önemli ölçüde artış olmuştur ancak bunlara geçen yılda 1,5 ton mutlak mısırdan bahsedebiliriz. Bu mısırın da neredeyse tamamı GDO’lu mısırdır. Peki, hangi fabrikalar nişastabazlı şeker ürettikleri? Cargill’in İzmit’teki fabrikası. Cargill ve Ülker ortaklığından oluşan Pendik nişasta fabrikası ve Amylum, Tat ve Sunar. Bunların yüzde 75’i yabancı sermaye tarafından kontrol ediliyor.”

Nişastabazlı şekerin, insanda doymama hissi yarattığı, Amerikan obezitesinin kaynağında busağlıksız besinin olduğu önemli bir iddia. Sağlık Bakanlığı’na göre Türkiye’de obezite nüfusunun yüzde 30’undan fazlasının (kadınlarda yüzde 41) maruz kaldığı bir sağlık sorunu ve hızla artıyor. Şeker pancarının yok edilmesi ile nişastabazlı şeker mahkûm kalmanın obeziteyi artıracak endişesi de söz konusu.

Sonuç

Hem çalışanlar hem bölgesel dengesizlik hem pancar üreticisi hem de genel tüketici açısından birdizi risk barındıran özelleştirme tüm toplumun kaygılandırıyor. Geçmişte et ve süt sektörlerinde yer alan kamu işletmelerinin özelleştirilmesinin ciddi bir gıda arzı sorun yarattığı halde hafızalarda kaynı ve enderinin bir biçimde yaşanıyorken şekerde benzer hatalardan uzak durulması için toplumun baskı artıyor. AKP’nin bu eleştirilere ne kadar kulak vereceğini ise önümüzdeki günlerin gösterecek ve şekerde daha uzun bir zaman Türkiye’ningündeminde kalacağı abeniıyor.